

RUS ÖĞRENCİLERE TÜRKÇENİN ZAMAN PARADİGMASININ ANLATILMASI İLE İLGİLİ YÖNTEMLER

Elena OGANOVA*

Özet:

Bu çalışmada Rusça ve Türkçe zaman paradigmaları karşılaştırılmakta ve iki dilin zaman paradigmalarının getirdiği semantik farktan kaynaklanan çeviri zorluklarına dikkat edilmektedir. Çalışmada Türkçe ve Rusçanın zamanlarının yapısal ve semantik özelliklerine vurgu yapılmakta ve iki dil arasında ortaya çıkan semantik farkı anlatabilecek ve Rus öğrencilerin çeviri hatalarını önleyebilecek Türkçe ve Rusça örnekler verilip bu örneklerin analiz edilmesine dayalı bazı sonuçlar tespit edilmektedir.

Anahtar kelime: *Türkçe dil bilgisi, çeviri hataları, tipik örnekler, asgari bağlam, karşılaştırmalı alıştırmalar.*

Ways of Explaining Temporal System of the Turkish Language to Russian Students

Abstract:

This work deals with differences in temporal systems of the Turkish and the Russian languages with the accent on translation difficulties caused by semantic diversity in these systems. The author focuses on structural and semantic peculiarities of Turkish and Russian tenses and presents training examples which throw light to semantic differences between two systems and can to a certain extent prevent Russian students from making translation mistakes. The analysis of these examples gave base to some general conclusions.

Key words: *Turkish grammar, translation mistakes, typical examples, minimum context, comparative exercises.*

* Doç. Dr., Moskova Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü Türkoloji Bölümü, ova8@ya.ru> yandex.ru

Türkçeye zaman paradigması açısından bakıldığında Türkçede en çok kullanılan zamanlar: 1) şimdiki zaman /-yor/; 2) geniş zaman /-Ar/; 3) gelecek zaman /-AcAk/; 4) görülen geçmiş zaman /-DI/; 5) duyulan geçmiş zaman /-mİŞ/; 6) -miş'li geçmiş zamanın hikâyesi /-mİŞtI/; 7) şimdiki zamanın hikâyesi /-yordu/; 8) geniş zamanın hikâyesi /-ArdI/ olarak belirtilebilmektedir.

Rusçada yalnız üç zaman var: geçmiş, şimdiki, gelecek zaman (basit gelecek ve dolaylı gelecek zaman). Dolayısıyla Türkçe öğrenen Ruslar Türkçenin zaman paradigmasını öğrenip kullandıklarında özellikle Rusçadan Türkçeye çeviri yaptıklarında veya kendi cümlelerini kurduklarında çok zorlanmakta çünkü bir cümleyi Rusçadan Türkçeye tercüme ederken en az 2-5 zaman arasında seçim yapmaları gerekmektedir. Rus öğrencilerin çektiği zorluklar aşağıdaki çizelgeler üzerinde açıkça görülebilmektedir.

Geçmiş zamanlar:

Rusça	Türkçe
Geçmiş zaman: <i>Ya prişla. (eylemin bir tek seferlik olduğunu göstermekte)</i> <i>Ya prihodila. (eylemin bir seferlik veya birkaç seferlik olduğunu göstermekte)</i>	1) Görülen geçmiş zaman: <i>Ben geldim.</i> 2) Duyulan geçmiş zaman: <i>Ben gelmişim.</i> 3) -miş'li geçmiş zamanın hikâyesi: <i>Ben gelmiştim.</i> 4) Şimdiki zamanın hikâyesi: <i>Ben geliyordum.</i> 5) Geniş zamanın hikâyesi: <i>Ben gelirdim.</i>

Şimdiki zaman, geniş zaman:

Rusça	Türkçe
Şimdiki zaman/geniş zaman: <i>Ya prihoju.</i>	1) Şimdiki zaman: <i>Ben geliyorum.</i> 2) Geniş zaman: <i>Ben gelirim.</i>

Gelecek zamanlar:

Rusça	Türkçe
Gelecek zaman: <i>Ya pridu.</i>	1) Gelecek zaman: <i>Ben geleceğim.</i> 2) Geniş zaman: <i>Ben gelirim.</i>

Verilen zaman paradigmalarının karşılaştırılması diller arası iletişimin ne kadar zor olduğunu göstermekte çünkü Rusçanın ve Türkçenin zaman paradigmaları hem sayısal hem de niteliksel açıdan çok farklıdır. Ayrıca belirtilmesi gereken bir husus, verilen Türkçenin zaman paradigmasının özel olarak irdelenmesi gereken *-makta / -maktaydı; -mak üzere / -mak üzereydi; -mıştır; -acaktır* vs. gibi zamanlar dâhil olmamasıdır.

Yöntemsel olarak Türkçe öğrenenler için en çok zorluk yaratan, Türkçe zamanlarının getirdiği anlamların farkıdır. Çevrilen metnin işlevsel ve anlamsal denkliğine ulaşmak için öğrencilere gereken zamanları seçme yöntemleri öğretilmeli. Türkçe öğretimi esnasında Türkçe ve Rusçanın zamanlarının aşağıdaki belirtilen yapısal ve semantik özelliklerine vurgu yapılmalı.

Diğer Slav dillerinde olduğu gibi Rusçada zamanların getirdiği semantik fiillerin görünüş¹ (Rusçası *vid*) semantiklerine sıkı sıkıya bağlıdır. Rusçada şimdiki zaman yalnız fiillerin bitmemiş hâli (Rusçası *nesoversennyy vid*) vasıtasıyla belirtilebilmekte ancak geçmiş zaman ise hem fiillerin bitmemiş hâli (*nesoversennyy vid*) hem de fiillerin bitmiş hâli (*soversennyy vid*) vasıtasıyla belirtilebilmekte çünkü burada eylemin zaman içinde konumlanma/konumlanmama farkı önemli ölçüde etkin olmaya başlamaktadır (Bondarenko 1971: 60–64).

Ayrıca Rusçanın morfolojik şekillerinde zaman, dil bilgisel olarak belirtilmemekte, yani eylemin konuşma anında eş zamanlı olarak sürüyor olması ve eylemin konuşma anından daha önce bitmiş olması açısından dil bilgisel olarak ayrılmamaktadır. Bu da Rusçanın zaman paradigmasını önemli ölçüde Türkçenin zaman paradigmasından farklı kılmakta çünkü Türkçenin zaman paradigmasında basit zamanlar ve -DI ekli birleşik zamanlar (şimdiki zamanın hikâyesi, geniş zamanın hikâyesi, -miş’li geçmiş zamanın hikâyesi) bu semantikleri yerine getirmekte yani Türkçenin zaman paradigmasında eylemin konuşma anında sürüyor olması veya konuşma anından önce bitmiş olması dil bilgisel olarak (ekler vasıtasıyla) gösterilmektedir.

Aynı zamanda şunu belirtmek gerekir ki, bütün Türki dillerde olduğu gibi Türkçede de Slav dillerine özgü bir dil bilgisel *vid* kategorisi yoktur ancak çeşitli zaman ekleri aspekt (görünüş) değerlerini ifade eder (Bacanlı 2014: 80–83). Bu açıdan Türkçedeki fiiller arasında bitiş veya başlangıç sınırı (terminal) olan ve olmayan ayrımı yapmak daha isabetlidir (Johanson, 1971). Fiillerin kritik sınırının olması veya olmaması, Türkçede zaman şekilleriyle ifade edilen görünüş anlamını belirlemektedir (Nasilov 1989). Ayrıca dikkat edilmesi gereken başka bir durum Türkiye’de «...dilciler arasında bu konu (Türkçede aspekt kategorisinin olup olmaması konusu – E. O.) şimdiye kadar

1 Rusça dil bilgisinde «Görünüş» terimi için bk.: (Tanyü 1974: 174).

doyurucu bir biçimde ele alınmış ve bir görüş birliğine ulaştırılmış değildir» (Korkmaz 2007: 576–577).

Karşılaştırmalı araştırmaların gösterdiği gibi farklı dillerin tahlili ve öğretilmesi açısından aşağıdaki semantik özellikler önem taşımakta: süreklilik, eylemlerin tek seferlik yapıyor olması, eylemlerin tekrarlanması, eylemlerin sonuca varması/varmaması vs. Bu özellikler düzenli bir şekilde kendini ilgili bağlamlarda göstermektedir (Gaciyev 2002: 70; Kerimov 2002: 247–250).

Yukarıda belirtilen Rusça ve Türkçenin zaman sistemlerinin biçimsel ve anlamsal farklarından Ruslara Türkçenin öğretilmesi ile ilgili önemli yöntemsel sorunlar doğmaktadır. Bu sorunlar Türkçede zaman paradigması üzerinde araştırmaların uygulanması ile çözülebilmektedir.

Bu araştırmalarda hem Rusçada hem Türkçede belli bir zaman gerektiren tipik durumların (asgari bağlam) belirtilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu örneklerde Rusça ve Türkçeyi birbirine benzeten ve birbirinden ayırtan yukarıda belirtilen semantik özellikler de korunmalıdır.

Hazırladığımız ders kitabında tipik örnekler (tipik asgari bağlam) vasıtasıyla Rusçadan Türkçeye çeviri yapanların sıkça rastlanan hatalarını önlemek istemiştik (Oganova, Larionova 2014).

Bu ders kitabımızda Rus öğrencilerin zorluk çektiği Türkçenin zamanları: 1) tipik asgari bağlam çerçevesinde 2) karşılaştırmalı bir şekilde gösterilmektedir.

Ders kitabımızın mantığı – önce Türkçeden Rusçaya, onun hemen ardından Rusçadan Türkçeye çeviri yapma araştırmalarının yer almasıdır.

Önemli olan, Türkçede verilen tüm örneklerin gerekli zaman kullanılışı açısından çok net ve anlaşılır olmasıdır.

Söz konusu ders kitabında dil bilgisi yorumları yoktur. Türkçede hangi zamanın seçilmesi gerektiği Türkçe olarak verilen örnekler üzerinde gösterilmektedir.

Öğrencilerin Türkçede zaman paradigmasını doğru bir şekilde anlamalarını sağlayan aşağıdaki uygulamaları teklif etmekteyiz.

- 1) Öğrenciler Türkçe olarak verilen örnekleri derste okumalı ve Türkçeden Rusçaya çeviri yapmalıdır.
- 2) Öğrencinin her cümleyi okumasından ve tercüme etmesinden sonra öğretmen bu cümlede zaman ekinin kullanımını hakkında çözümleme yapıp seçilen zamanla ilgili yorumlar yapmalıdır.

- 3) Öğrenciler, öğretmenle birlikte derste yaptıkları Türkçeden Rusçaya çeviri alıştırtmasının ardında yer alan Rusçadan Türkçeye çeviri alıştırtmasını zaman eki kullanımına dikkat ederek evde yapmalıdır.
 - 4) Öğrencilerin evde yaptıkları Rusçadan Türkçeye çeviri alıştırtmasını öğretmen derste/evde kontrol edip öğrencilerin hataları olması hâlinde onları yorumlamalıdır.
 - 5) Alıştırtmaların yapılmasından bir süre (tercih edilen – 1-1,5 ay) sonra öğretmen öğrencilere aynı konulu kontrol alıştırtmaları yaptırtmalıdır.
- Bazı asgari bağlamlı tipik örnekleri verelim.

Şimdiki Zamanın Geniş Zaman ile Karşılaştırılması

Türkçe

1. **Asla** yalan söylemem.
2. Ben **şimdi** yalan mı söylüyorum?
3. **Genelde** buralarda bu mevsimde hiç yağmur yağmaz.
4. **Bugün sabahtan akşama kadar** yağmur yağıyor.
5. Okula neyle gidiyorsun? – Hiç fark etmez, bazen metroyla gidiyorum, bazen arabayla.
6. **Sabahları** koşuyor musun? – Koşuyorum, babam beni her sabah koşturuyor.
7. Genellikle her sabah koşarım, **sporu çok severim**.
8. Dondurmayı seviyor musun?
9. Ben asla dondurma yemem.
10. Ben siyah çay tercih ederim.
11. Koyu renkleri sık giymem.
12. Bugün buluşuyor muyuz?
13. **Osman'ın karakteri böyle**, fazla konuşmaz.
14. Dedem **çok iyi kalpli bir adam**, herkese yardım eder.
15. Dünya güneşin etrafında döner.

Yorum (1): 1. ve 2. cümlelerde aynı fiil farklı zamanlarda kullanılmakta.

1. örnekte 'asla' kelimesinin gösterdiği gibi benim yalan söylememem bana has ve kendini sürekli gösteren bir özellik (ben yalan söylemeyen bir insanım). 2. örnekte 'şimdi' kelimesinin gösterdiği gibi eylem konuşulduğu an gerçekleşiyor, dolayısıyla bu anlamda "-Ar" zamanı kullanılmamaktadır.

3. ve 4. cümlelerde yine aynı fiil kullanılmakta. 3. örnekte 'genelde' kelimesinin gösterdiği gibi yağmurun hiç yağmaması bu bölge için olağan bir

şey. 4. örnekte ‘sabahtan akşama kadar’ öbeğinin gösterdiği gibi yağmurun yağması belli bir süre içinde olmakta, dolayısıyla bu anlamda “-Ar” zamanı kullanılmamaktadır.

Dikkate değer 6. ve 7. örnekler. 6. örnekte ‘sabahları’ (yani genel olarak, eylemin süreklilik hâlini gösteren zaman zamiri) kelimesi kullanılmasına rağmen “-yor” zamanı kullanılıyor, bunun gerekliliğini gösteren sorudan sonra yer alan cevap (koşuyorum çünkü beni babam koşturuyor). Cevaptan anlaşıldığı gibi bunu söyleyen şahıs aslında koşuyu sevmez, koşuyu zorla yapıyor yani onun her sabah koşu yapması, kendine has bir özellik değildir. 7. örnekte ‘sporu çok severim’ öbeği, insanın koşu yapması, kendine has bir özellik olarak gösterilmekte, dolayısıyla bu cümlede doğru seçim “-Ar” zamanı olmalıdır vb.

Dikkate değer başka bir husus yukarıda verilen örneklerde “-Ar” zamanının getirebildiği ‘gelecekte olabilen bir eylem’ ve ‘nazik bir soru (benimle oraya gider misin?)’ anlamının yok olmasıdır çünkü bu anlamlar “-yor” zamanı vasıtasıyla getirilmemekte ve Rus öğrenciler ‘gelecekte olabilen bir eylem’ ve ‘nazik bir soru’ için hatasız olarak “-Ar” zamanını seçmektedir.

Rusça

1. Он выглядит очень строгим, но никому не причиняет вреда. 2. Этот работник приносит нам большой ущерб. 3. Он очень сильный, он обычно быстро выздоравливает. 4. Почему-то вы никак не выздоравливаете, очень жаль. 5. Обычно Зелиха внимательно слушает учителя. 6. Вы вообще не слушаете учителя. 7. Вы читаете детективы? 8. Перед сном я что-нибудь обязательно читаю. 9. Я сейчас читаю очень интересную книгу. Может быть, она и тебе понравится. 10. Зачем вы здесь курите? Смотрите, здесь написано: не курить! 11. При нуле градусов вода превращается в лед. 12. Я не люблю завтракать в столовой, я предпочитаю завтракать дома. 13. Обычно летом мы ездим на Эгейское море. 14. Мы завтра едем на экскурсию? 14. Я очень способный, я и один сделаю (могу сделать, способен сделать) эту работу. 15. Я эту работу делаю один, все сотрудники в отпуске.

Geniş Zamanın Gelecek Zaman ile Karşılaştırılması

Türkçe

1. Bu akşam yemek yapma, bize gel, beraber yiyeceğiz.
2. Senin için her gün bu yemeği yaparım.
3. Arkadaşına mesaj gönderecek misin? O zaman benden de selam söyle.

4. Şu an çok meşgulüm. Adıma Selin'e mesaj gönderir misin, lütfen?
5. **Sence** bu toplantı erken biter mi?
6. Bu işi yarına kadar bitirecek misiniz?
7. Odanızı temizleyecek misiniz? Kaç gündür kirli!
8. Odamı bir saat içinde temizler misiniz, lütfen?
9. Başbakan hangi konuda konuşacak?
10. Merak etme, Ahmet ile konuşurum.
11. **Umarım**, yarın yağmur yağmaz.
12. Evden şemsiyesiz çıkarsam emin olun ki **mutlaka** yağmur yağacaktır.

Yorum (2): 1. cümlede asgari bağlam gösteriyor ki bu akşam yemek yiyeceğimiz kesin olacak (yemekleri hazırladık, her şey hazır, sizi bekliyoruz). 2. cümleden anlaşılacağı gibi senin için bu yemeği yapmam genel bir hâl almakta, eylemin kesin olacağını gösterenler yoktur.

5. cümlede 'sence' kelimesi "-Ar" zamanı gerektiriyor. 6. cümleden anlaşılacağı gibi daha önce planlanmış ve yarına kadar mutlaka yapılması gereken bir eylem söz konusu.

11. cümlede gösterildiği gibi 'umarım' kelimesi "-Ar" zamanı gerektirmekte. 12. cümlede 'mutlaka' kelimesi ve "-Dır" eki "-AcAk" zamanı gerektirmektedir vs.

Rusça

1. В котором часу вылетит самолет? 2. По-вашему, Бюлент встанет завтра в шесть утра? 3. Вы предпочитаете театр или кино? – Я предпочитаю театр. 4. Что ты купишь своей сестре на этот праздник? – Я обязательно куплю ей новый диск этой группы. 5. В плохую погоду самолеты не летают. 6. Этот самолет точно не вылетит до утра. 7. Мы завтра будем работать? – Конечно! 8. Вы можете нам с этим проектом? 9. Каждый год мы обязательно едем в отпуск на две недели. 10. Куда вы поедете в отпуск этим летом? – Летом мы поедem в Бодрум, уже и билеты купили.

Görülen Geçmiş Zamanın Duyulan Geçmiş Zaman ile Karşılaştırılması

Türkçe

1. Bir de ne görüyorum, **dalgınlıkla** yanlış odaya girmişim.
2. **Meğer** Elif'in babası seni başkasına benzetmiş.

3. Şiir yarışmasında birinci oldum.
4. **Duydun mu**, Zeynep şiir yarışmasında birinci olmuş.
5. **Haberlere göre** bu sene çok kar yağmış.
6. **Öğrendiğime göre** Hakan dün iyi değilmiş, patrondan izin almış ve hemen hastaneye gitmiş.
7. Dün hastaydım, bunun için işe gitmedim.
8. Cüzdanı nerede kaybettiniz, haberiniz var mı?
9. **Eyvah**, cüzdanımı kaybetmişim.
10. Ne yaparsın, yine şemsiyeyi unutmuşum.
11. Dünya edebiyatı için bildiri hazırladın mı?
12. Çok zayıflamışsınız, rejim mi yapıyorsunuz?
13. İki aydır rejim yapıyorum ama buna rağmen hiç zayıflamadım.
14. **Bebekken** ilk kelimem su olmuş.
15. **Galiba** Bülent size güvenmiş.
16. **Güya** sen dün çok içki içmişsin, doğru mu?

Yorum (3): Türkçenin zaman paradigmasında bu iki zaman arasında seçim yapmak, Rus öğrenciler çok zordur. Bunun asıl sebebi, Rusçada duyulan geçmiş zamanın olmamasıdır. Duyulan geçmiş zaman öğretildiğinde bu zamanı gösterenler olmaksızın öğrencilerin onu anlaması neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla duyulan geçmiş zamanlı cümlelerde ‘dalgınlıkla’, ‘duydun mu?’, ‘haberlere göre’, ‘bebekken’, ‘galiba’, ‘eyvah’ vs. gibi kelime ve kelime öbekleri, öğrencilere bu zamanı kullanmaları gerektiğini göstermektedir.

10. cümleden anlaşılacağı gibi duyulan geçmiş zamanın ‘beklenmedik bir yargı/sonuç’ için kullanıldığı gösterilmektedir.

Ayrıca 12. cümlede gösterildiği gibi ‘görsel sonuç’ da duyulan geçmiş zamanı gerektirmektedir.

Rusça

1. Оказывается, я сел не в тот автобус. 2. Оказывается, наш сын совсем не ходил в школу. 3. Вчера я не ходил в школу, так как был последний день каникул. 4. Оказывается, Айшегюль выбросила все мои письма. 5. Я только что прочитал в газете, наш сосед выиграл в лотерею 1 миллион рублей. 6. Вчера я много выпил, сегодня у меня болит голова. 7. Якобы я вчера много выпил, но я сам ничего не помню. 8. Наши бывшие соседи недавно переехали в новую квартиру. 9. Я вчера разговаривала с Озлем, по ее словам, они выиграла тур на Средиземное море. 10. Я рано начал ходить, мне тогда исполнился ровно год. 11. Ты видела Сибель? Она

сделала себе сногшибательную прическу! 12. По-моему (кажется), Мелек нас неправильно поняла. 13. Я позвонил по этому объявлению, они, оказывается, уже нашли сотрудника на это место.

Geçmiş Zamanın Şimdiki Zamanın Hikâyesi ile Karşılaştırılması

Türkçe

1. **İki sene önce** müdür olarak çalışıyordum.
2. **İki sene boyunca** müdür olarak çalıştım.
3. **Öğrenciyken** her sabah çok erken kalkıyordum.
4. Öğrenci günlerim boyunca çok erken kalktım.
5. Onlar **eskiden** çok mu uyuyordular/uyuyorlardı? – Eskiden çok az uyuyordular, çok çalışıyordular.
6. Geçen doğum günümü **çok açık hatırlıyorum**: arkadaşlarımla beraber pikniğe gitmiştik, Ali barbeküde ızgara et hazırlıyordu, Aylin salata için sebze doğruyordu, ben çadır kurmaya çalışıyordum, birden yağmur başladı, eyvah!
7. O filmi seyrettim, aman aman bir şey değil.
8. Bir film seyrediyordum, birden telefon çaldı.
9. Denizdeyken çok erken kalkıyordun, değil mi?
10. Dün çok erken kalktın, değil mi?
11. Onu tren istasyonunda mı bekliyordunuz? O da sizi meydanda bekliyordu. Demek birbirinizi boşuna beklediniz.
12. İki gün önce annemin başı çok ağrıyordu.

Yorum (4): Bu iki zamanı Rus öğrencilerin iyi ayırt edemelerinin sebebi, yukarıda belirtildiği gibi Rusçada geçmiş zaman hem fiillerin bitmemiş görünüşü (*nesoversenniy vid*) hem de fiillerin bitmiş görünüşü (*soversenniy vid*) vasıtasıyla belirtilebiliyor olmasıdır, şöyle ki Rusça için önemli olan eylemlerin zaman içinde konumlanma/konumlanmamasıdır. Bunun için Rus öğrencilerin bu zamanların getirdiği farkı anlayabilmesi için zaman dilimini gösterenler çok önemlidir.

Örneklerden anlaşılacağı gibi ‘iki sene önce’, ‘eskiden’ öbeği veya “-iken” formu kullanıldığında şimdiki zamanın hikâyesi kullanılmakta; ‘iki sene boyunca’, ‘dün’ gibi kelimeler ise geçmiş zamanı gerektirmektedir.

7. cümlede gösterildiği gibi eylem (benim filmi seyretmem) bitmiş durumda, dolayısıyla bu cümlede şimdiki zamanın hikâyesi kullanılamamaktadır (Rusçada *soversenniy vid* yani fiilin bitmiş hâli ile belirtiliyor – *ya posmotrel*).
8. cümleden anlaşılacağı gibi eylem bitmiş durumda değildir (Rusçada *neso-*

verşenny vid yani fiillerin bitmemiş hâli – *ya smotrel*), Rus öğrencilere bu eylemin bitmemiş olduğunu göstermek için tek seferlik eylemi içeren cümle (birden telefon çaldı) kullanılmıştır.

Rusça

1. Три года назад Нихад работал в представительстве этой фирмы.
2. В течение трех лет Нихад работал в представительстве этой фирмы.
3. Вчера прошел дождь. 4. Вчера целый день шел дождь. 5 Я вошел в квартиру и увидел спящего Тамера. 6. Когда я вошел в квартиру, Тамер уже спал. 7. Я помню этот вечер как сейчас: бабушка вязала мне свитер, дедушка играл сам с собой в нарды, наша кошка Мирель спала в кресле. 8. Я загрузил эту компьютерную игру позавчера и вчера весь день играл в нее. 9. Ещё два года назад я с трудом понимал турецкий язык. 10. Я выучил турецкий язык всего за два месяца. 11. Два года назад я этого не знал. 12. Метин ходил вчера на этот концерт, он ему очень понравился. 13. Раньше моему сыну не нравились рок-концерты.

Şimdiki Zamanın Hikâyesinin Geniş Zamanın Hikâyesi ile Karşılaştırılması

Türkçe

1. Dün saat yedide ailece yemek yiyorduk, **birden kapı çaldı**.
2. O **eskiden** pek yemek yemezdi.
3. Kemal'i gördüm, o kızı nasıl bakıyordu öyle?
4. **Öğrenciyken** ara sıra komşularımızın çocuğuna bakardım.
5. Pardon, sözünüzü kestim, ne diyordunuz?
6. **Daha önce** böyle demezdin ama fikrini değiştirdin mi?
7. Merdivenden iniyordum, **ayağımı burktum**.
8. Eskiden merdivenden koşarak inerdim, artık öyle yapamıyorum.
9. Eskiden köpeklerden çok korkardım.
10. Sınav puanlarıma bakmaya korkuyordum, birden arkadaşımın sevindirici sesini duydum.

Yorum (5): Burada karşımıza 4. yorumda belirtilen sorunlar çıkmaktadır. Yine doğru zaman seçimi, cümlenin bağlamından anlaşılmalıdır. Şöyle ki şimdiki zamanın hikâyesini gerektiren örneğin içinde mutlaka tek seferlik eylemin üzerinde yapılan cümle ile (1. örnekte gösterildiği gibi – ‘birden kapı çaldı’) şimdiki zamanın hikâyesinin ifade ettiği eylemin geçmişte sürüyor olması gösterilmektedir.

Rusça

1. Два дня назад, в это же время, мы пили кофе в Стамбуле. 2. В прошлом году я часто заходил (захаживал) в это кафе, чтобы попить кофе. 3. В мае прошлого года я пытался дописать свою дипломную работу. 4. Проходи, садись. Мы как раз говорили о тебе. 5. Раньше молодежь никогда не разговаривала громко в присутствии старших. 6. Раньше я не говорил так хорошо по-английски, но после того как я пошел на эти курсы, я делаю успехи в английском (мой английский начал прогрессировать, ilerlemek). 7. Вчера я делала уборку дома, как внезапно зазвонил телефон. 8. Раньше Фатма делала уборку дома дважды в неделю, теперь делает ее трижды. 9. На прошлой неделе я как раз выходил из автобуса, как вдруг услышал позади себя знакомый голос. 10. До того как мы переехали в новую квартиру, я всегда выходил из автобуса на этой остановке.

Duyulan Geçmiş Zamanın, Görülen Geçmiş Zaman ve -miş'li Geçmiş Zamanının Hikâyesi ile Karşılaştırılması

Türkçe

1. **Hatırlıyor musunuz**, beraber pikniğe gitmiştik, Esmâ çok güzel şiş kebab yapmıştı.
2. Dün ilk defa kızarmış kestanenin tadına vardım, ne kadar hoşmuş.
3. Kapıdan çıkmıştım, **ev telefonum çaldı**, terslik işte!
4. Ben eve **geldiğimde** çocuğum artık okuldan dönmüştü.
5. Pizza için gereken her şeyi almıştık, **artık hayır diyemezsin**.
6. **Tamamen unuttum**, pizza için gereken her şeyi almış mıydım?
8. **Meğer** pizza için salam almamışım.
9. Dün süpermarketten bir şey almadım, çünkü yanımda az para vardı.
10. Bugün bize ne hazırladın bakalım? O, çikolata bisküvi mi? Onu geçen yaz da yapmıştın, çok iyi hatırlıyorum.
11. Bu filmi **daha önce defalarca** görmüştüm, artık seyretmek istemem.
12. **Yanlış hatırlamıyorsam** o zaman yüksek lisans tezini yazmıştınız.
13. Odanın penceresini kapatmıştım, birisi tekrar açmış.
14. Meğer Oğuz konuşmamıza kulak misafiri olmuş.
15. Eyvah, süt almamışız, çocuğa ne vereceğiz?
17. Romanı tam bitirmiştik ki beni o basın evinin editörü aradı.
18. Amma da yaptın, buna kim inanacak şimdi?

Yorum (6): Burada karşımıza 3. yorumda belirtilen sorunların tespit edilmesiyle beraber -miş'li geçmiş zamanın kullanılışı ile ilgili sorunlar çıkmaktadır. -miş'li geçmiş zamanın kullanılışını göstermek için verilen örneklerde sözcüksel olarak 'hatırlıyor musun?', 'tamamen unuttum', 'yanlış hatırlamıyorsam' vb. öbekler, dil bilgisel olarak -dığında formunun yanında (4. örnek), -miş'li geçmiş zamanın hikâyesinin kullanıldığı cümlelerin ardından geçmiş zamanın (20. örnek) veya duyulan geçmiş zamanın (13. örnek) kullanıldığı cümle yer almaktadır.

Dikkate değer husus: Rus öğrenciler, Türkçenin zaman paradigmasına ait tüm alıştırmalar arasında en çok bu alıştırmada zorlanmaktadırlar. Bu konu ile ilgili Rusçadan Türkçeye çeviri yapan öğrenciler arasında hata yapmayan hiçbir öğrenci yoktur.

Rusça

1. Я вечером понял, оказывается, я сегодня вообще ничего не ел. 2. Я вчера ничего не ел, потому что у меня было много дел. 3. Когда мама вернулась с работы, дети уже поели. 4. Оказывается, тебе не понравился этот фильм. 5. Мне очень понравились новые картины этого художника. 6. Я забыл, я отдал тебе долг? 7. Я всё сказал как есть. 8. Я тебе уже много раз говорил, ты всё равно совершаешь одну и ту же ошибку. 9. Вы ведь уже подготовили тезисы к конференции, не так ли? 10. Он что, тогда тебе не помог? 11. Когда пришел электрик, мой муж уже сам устранил проблему, оказывается, просто перегорела лампочка. 12. Я очень тебя любила, зачем ты так поступил? 13. Этот старик упал на дороге прямо у меня на глазах. 14. Я ведь только что выключил чайник, кто его опять включил? 15. Я об этом вопросе с такой точки зрения никогда не думал. 16. Как ты не слышал о площади Таксим? Ты ведь якобы был в Стамбуле? 17. Раньше мы никогда не покупали этот научный журнал, а оказывается, он очень интересный. 18. Только я привык к этой работе, как меня уволили. 19. Ты когда-нибудь раньше катался на лошадях? 20. Вчера шел дождь? – Я не смотрел в окно, но как сказала моя мама (по словам моей мамы), дождь шел примерно полчаса.

Sonuç

Yukarıda gösterildiği gibi Rusçanın ve Türkçenin zaman paradigmalarında bazı biçimsel ve semantik benzerlikler olmakla beraber çoğu kez Türkçenin ve Rusçanın zamanlarının getirdiği semantikler çok farklıdır.

Çalışmadan anlaşılacağı gibi Rus öğrencilerin en çok zorluk çektiği, geçmiş zamanlar grubu; bunun asıl sebebi, Rusçada fiillerin semantik ayrımı bakımından son derece etkin bir dil bilgisel kategori olan *vid'*in (yani görü-

nüşün) Türkçenin geçmiş zaman paradigmasını birebir karşılama yetersiz kalmasıdır çünkü Rusçanın tek geçmiş zamanı hem fiillerin bitmemiş hâli hem de fiillerin bitmiş hâli ile ifade edilebilmektedir.

Dolayısıyla Türkçenin zamanlarının semantikleri Ruslara anlatıldığında Türkçe ve Rusça olarak verilen örneklerde asgari bağlamın sunulması şarttır.

Çalışmada gösterildiği gibi bu bağlam sözcüksel ve dil bilgisel yollar ile oluşabilmektedir. Verilen tipik örneklerden gördüğümüz gibi basit zamanların (şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, duyulan geçmiş zaman ve görülen geçmiş zaman) oluştuğu cümlelerin bağlamı sözcüksel yöntemlerle belirlenmektedir, birleşik zamanların (şimdiki zamanın hikâyesi, geniş zamanın hikâyesi, -miş'li geçmiş zamanın hikâyesi) oluştuğu cümlelerin bağlamı hem sözcüksel hem dil bilgisel yöntemlerle belirlenmektedir.

Türkçe ve Rusça örnekleri bazen yapay olmakla beraber Türkçe öğrenenlere zaman seçimi konusunda bir yön verebilmektedir.

Kaynaklar

- Бондарко, А.В. (1971) Вид и время русского глагола (значение и употребление). М.: Просвещение, 1971. [Bondarenko, A.V. (1971) Rusça Gramerinde Fiiller: Görünüş ve Zaman (Anlamlar ve Kullanılış). Moskova: Prosvyaşeniye]
- Гаджиев Э.Н. (2002). Видо-временные формы глагола в кумыкском и турецком языках (в сравнительном освещении). Махачкала: ДГПУ. [Gaciyev, E.N. (2002) Kumık ve Türkçe Dillerinde Fiillerin Zaman ve Aspekti: Karşılaştırmalı Analiz. Mahaçkale: Dağıstan Devlet Pedagojik Üniversitesi]
- Керимов К.Р. (2002) Контрастивная аспектология лезгинского и русского языков. – Махачкала: ДГУ, 2002. [Kerimov, K.R. (2002) Lezgin ve Rus Dillerinin Karşılaştırmalı Aspektolojisi. Mahaçkale: Dağıstan Devlet Üniversitesi]
- Насилов, Д.М. (1989) Проблемы тюркской аспектологии. Акциональность. Л.: Наука, 1989. [Nasilov, D.M. (1989). Türki Dillerde Aspekt Sorunları. Aksiyonalite. Leningrad: Nauka.]
- Оганова, Е.А., Ларионова, Е.И. (2014) Современный турецкий язык: практикум по грамматике. М.: МБА. [Oganova, E., Larionova, E. (2014) Çağdaş Türkçe Gramerinin Uygulamalı Ders Kitabı. Moskova: MBA]
- BAÇANLI, Eyüp (2014), *Kılınş Kategorisi ve Altaycada Kılınş Belirleyicisi Olarak Art Fiiller*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BANGUOĞLU, Tahsin (1998), *Türkçenin Grameri* (5. baskı), Ankara, TDK Yayınları.
- ERGIN, Muharrem (2009), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yayınları.
- GENCAN, Tahir Nejat (1971), *Dilbilgisi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- JOHANSON L. (1971), *Aspekt im Türkischen*, Uppsala.
- KORKMAZ, Zeynep (2007), *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TANYÜ, Ali Şevki (1974), *Temel Rus Grameri*, Danimarka, Kopenhag Üniversitesi Slavistik Enstitüsü, 1974.

